

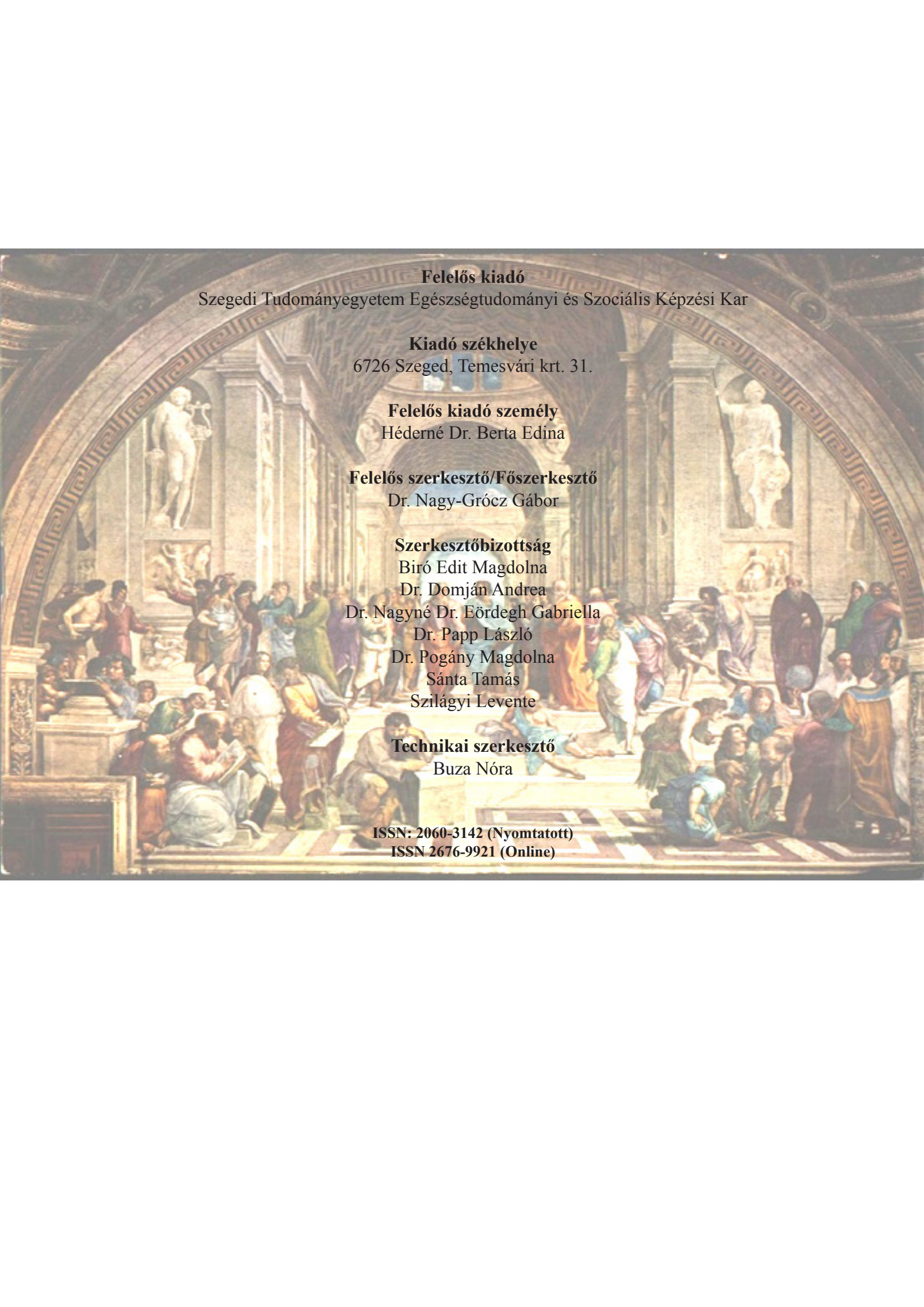

2020. I. szám

DOI: 10.14232/actasana.2020.1.3-13

Acta Sana

„Mens sana in corpore sano”

Felelős kiadó
Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar

Kiadó székhelye
6726 Szeged, Temesvári krt. 31.

Felelős kiadó személy
Héderné Dr. Berta Edina

Felelős szerkesztő/Főszerkesztő
Dr. Nagy-Grócz Gábor

Szerkesztőbizottság
Biró Edit Magdolna
Dr. Domján Andrea
Dr. Nagyné Dr. Eördegh Gabriella
Dr. Papp László
Dr. Pogány Magdolna
Sánta Tamás
Szilágyi Levente

Technikai szerkesztő
Buza Nóra

ISSN: 2060-3142 (Nyomtatott)
ISSN 2676-9921 (Online)

Acta Sana

„Mens sana in corpore sano”

Az egészségügyi és a szociális ellátás elmélete és gyakorlata

A Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar
Tudományos Lapja

2020.
XIII. évfolyam 1. szám

**Az egészségügyi és a szociális ellátás elmélete és gyakorlata
A Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és
Szociális Képzési Kar Tudományos Lapja**

**2020.
XIII. évfolyam 1. szám**

TARTALOMJEGYZÉK

A kulturális különbségeken túl: nemi reprezentációk és nemi identitás fenyegetettség kapcsolata a roma és nem-roma társadalomban Magyarországon

Géczy Dorottya és Varga Zsófia

3

A kulturális különbségeken túl: nemi reprezentációk és nemi identitás fenyegetettség kapcsolata a roma és nem-roma társadalomban Magyarországon

ABSZTRAKT Hogy hogyan gondolkodunk a nemünkről, az mélyen gyökerezik a társadalmi, ideológiai kontextusba, amiben élünk. A különböző szerepeink, identitás tartalmaink társadalmi folyamatok, és a társadalom tagjai által kommunikáció révén létrejövő konszenzusok eredményei. A társadalom szélesebb ideológiai kontextusa nemcsak a nemek tartalmát befolyásolja, hanem lehetséges dinamikájukat is.

Kutatásunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a nem konstrukciója milyen viszonyban állhat a különböző identitás állapotokkal és a fenyegetettségekkel a roma és nem-roma társadalomban ma Magyarországon. Azt is megvizsgáltuk, hogy a nem reprezentációja és az identitás fenyegetettség milyen kapcsolatban áll a szocioökonómiai-státusszal, az iskolai végzettséggel, a lakóhely típusával, a bevétellel, a szubjektív jólléttel és a foglalkozással. Illetve, hogy mik azok a konstrukciók, amik a nemi identitásra fenyegetően hatnak.

Összehasonlító vizsgálatot végeztünk 288 résztvevővel vegyes módszeres kérdőív alkalmazásával. A nem reprezentációinak feltárásához asszociációs módszert használtunk, az identitás fenyegetettség és távolításhoz pedig az MTPQ (Multiple Threat and Prejudice Questionnaire) kérdőívet alkalmaztuk. Eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy különbségeket találtunk a nemi reprezentációkban a kisebbség és a többség tagjai között. Úgy tűnik, a roma válaszadók nem-reprezentációja konzervatívabb, míg a nem-roma válaszadóké jóval diverzebb. Ez köszönhető az iskolázottság vagy egyéb szocio-ökonomia státuszban való különbségnek a két csoport között, ahol általában a romák szenvednek el hátrányt. A nemi identitás fenyegetettsége viszont nem kapcsolódik az etnikai hovatartozáshoz, a kultúrához. Azt találtuk, az embereket általában fenyegetik a társadalmi elvárások, a kollektív vagy szociális reprezentációk a saját nemükre vonatkozóan.

Végso következtetésként eredményeink alapján azt monthatjuk, a sztereotipikus nem-értelmezésre számos demográfiai tényező hat, mint az iskolázottság, lakóhely, munka, kereset, ám a nemi identitás fenyegetettség, csakúgy, mint más identitás fenyegetettségek, inkább egy többség által megkonstruált identitás tartalomra és értékre reflektál.

ABSTRACT How we think about men and women is deeply rooted in social and ideological context. The different roles and identities of our content are social processes, and are the result of consensus formed by the members of society through communication. The broader ideological context in society influences not only the contents of gender, but their potential dynamics as well.

We have investigated the construct of gender and its relation to different identity states threat nowadays in Hungary between Roma and non-Roma people. We also examined how both gender's representation and identity threat are related to socio-economic positions, such as education, type of residence, income, subjective wellbeing and employment. Moreover, what kind of constructions can threaten the gender identity.

We conducted a comparative study with 288 participants using a mixed method questionnaire. We used associative network for the representation of gender, and measured identity threat and distancing with MTP-Questionnaire. According to our results, we obtained differences on gender representations among the minority and the majority members. It seems that Roma participants have a more conservative gender representation, and non-Roma people have a more diverse gender representation. In addition, the differences between these groups are also rooted in educational setting and socio-economical status; the Roma people suffer disadvantages. Nevertheless, gender identity threat does not connect with ethnicity, it is beyond culture. We came to realize that people generally feel threatened by social expectations, by the collective or social representation about their own gender.

As a final conclusion, based on our results, we can compile that the stereotypical gender perspective is affected by many demographic factors, such as education, type of residences, work, and earnings. But the threat of gender identity, as well as other identity threats, reflects a socially constructed identity to content and value.

KULCSSZAVAK gender, szociális reprezentáció, kultúra, kisebbség, identitás fenyegetettség

SZERZŐI INFORMÁCIÓ
Géczy Dorottya¹ és Varga Zsófia²

¹Pécsi Tudományegyetem
Pszichológia Doktori Iskola,
Szociálpszichológia Program, Pécs
email: diobelhajos@gmail.com

²Budapesti Műszaki Egyetem
Gazdasági és Társadalomtudományi
Tanszék, Kognitív pszichológia,
Budapest
email: vargazsofia08@gmail.com

Bevezetés

A következőkben egy feltáró jellegű, kvalitatív és kvantitatív módszereket alkalmazó empirikus kutatás eredményeit szeretnénk bemutatni, ahol a főszerep a nemi (szociális) reprezentációk és az észlelt nemi identitás fenyegetettség viszonyán van, a magyarországi roma kisebbség^{1,2} és többség válaszait összehasonlítva.

A téma interdiszciplinalitására tekintettel szociológus, antropológus, filozófus, kognitív pszichológus gondolkodók elméleteire is építettünk az elméleti háttér megfogalmazásánál, illetve a kutatási módszerek és az eredmények elemzésénél. Ugyanakkor szeretnénk leszögezni, alapvetően a kutatás szociálpszichológiai nézőpontot képvisel mind a kultúra, mind a gender, mind az identitás és identitás fenyegetettség témaköreit illetően.

A kutatás 2018 telén valósult meg, az adatok elemzése 2018 júniusában zárult le. A kutatás részeredményei számos nemzetközi konferencián bemutatásra kerültek. A kutatásban használt MTPQ kérdőívet a Pécsi Tudományegyetem Szervezeti és Szociálpszichológia Tanszék munkatársai fejlesztették és bocsátották a rendelkezésemre: Bigazzi Sára, Siegler Anna, Serdült Sára. A kérdőívek felvételében, tisztításában, elemzésében és a kódolásban a 2017/2018 második szemeszterében szociálpszichológiai műhelymunkát író diákok vettek részt: Bettler Hanna, Varga Zsófia, Macsek Dorottya.

Kutatás

Minta leírása

A vizsgálatban összesen 288 fő vett részt; 152

1 A kisebbség fogalmát mi is a hatalmi pozíciók alapján értelmezzük. Azaz, hogy a kisebbség egyenlőtlen, alárendelt viszonyban van a többséggel (Giddens 2008; Schaefer, 1998), és a kisebbség tagjai nem ugyanolyan arányban részesülnek a társadalom által értékesnek tartott javakból, mint amekkora az össztársadalomban az arányuk (Geambasu, 2003).

2 A különböző roma csoportokat több szempont szerint tagolhatjuk, azonosíthatjuk: anyanyelvük szerint, foglalkozásuk szerint, stb. A kérdőívben a etnikai hovatartozás mellett volt lehetőség megjelölni a válaszadóknak, hogy a cigányságon belül milyen csoporthoz tartoznak. Sajnos elenyésző számú válaszadó élt ezzel a lehetőséggel, így nem áll módunkban különbséget tenni a roma kitöltők között.

nem-roma (átlag életkoruk 37,9; SD= 19,83) és 136 roma személy (átlag életkoruk 30,13; SD= 12,93). A nemek eloszlása etnikumonként a következőképp alakul: 107 nem-roma nő és 45 férfi, a roma kitöltők közt a nők száma 90, férfiaké 46 fő.

Mérőeszközök

Multiple Threat and Prejudice Questionnaire (Bigazzi és mtsi., 2017) skálát töltötték ki a vizsgálatban résztvevő személyek. A kérdőív Breakwell (1986) identitásfenyegetettség elméletére alapozva lett kialakítva. Az 59 tételből álló kérdőív identitás és észlelt identitásállapotra vonatkozó állításokat tartalmaz. A kérdőív két fő dimenziója az identitásfenyegetettség (megmutatja a személy identitásának területeit, melyeken fenyegetve érzi magát), és a távolítás (az egyén mennyire távolítja magát adott személyektől, jelenségektől, amely egyben elutasítást, előítéletességet is jelent). Az identitásfenyegetettség dimenzióinak 5 alszkalája van (nemzeti biológiai; nemzeti szociális; egzisztenciális; nemi és vallási); a távolítás dimenzió pedig 6 alszkalával rendelkezik (nemzeti biológiai; nemzeti szociális; felfelé-, illetve lefelé irányuló egzisztenciális; nemi és vallási távolítás).

Eljárás

A vizsgálatban a személyek önkéntesen vettek részt. A kitöltők anonimitásuk felől biztosítva lettek, továbbá jelezve lett feléjük, hogy adataik csak kutatási célra kerülnek felhasználásra. A kérdőívet önállóan, papír alapon töltötték ki, amelynek kitöltési ideje nagyjából 30 percet vett igénybe. A kitöltésnél időkorlát nem volt.

A vizsgálatban résztvevő személyek elsőként asszociáció háló feladatot töltöttek ki. A feladat során a „nő”, illetve „férfi” szavakra vonatkozóan kellett leírniuk azokat a szavakat, melyek eszükbe jutottak. Ezután következett az MPTQ kérdőív kitöltése. Emellett adatok kerültek rögzítésre a kitöltők neme, életkora, állampolgársága, etnikuma, kisebbségi csoporthoz való tartozása tekintetében.

Illetve meg kellett adniuk lakóhelyük típusát, legmagasabb iskolai végzettségüket. Arra vonatkozóan is választ adtak, hogy mennyi pénzből élnek havonta, és meg kellett ítélniük anyagi helyzetüket is.

Statistikai elemzések

A felvett adatok elektronikus formába való bevitelét követően az asszociációs háló feladat eredményei az IRAMUTEQ (Ratinaud, 2009) szövegelemző program felhasználásával került kiértékelésre. A program segítségével véghezvitt elemzések közt szerepel a szavak gyakorisági értékeinek vizsgálata, illetve a korrespondencia-elemzés, amely csoportok szókinccsgazdagságának változását mutatja meg (Saafa, Housni, Bédard, 2017).

A kérdőív, illetve az egyéb kérdésekre adott válaszok kiértékelése az SPSS statisztikai szoftver 22-es verziójának felhasználásával történt (IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows,

nemek, és iskolai végzettség szerinti különbségeinek vizsgálata Mann-Whitney próbával történt.

Eredmények

Asszociációk elemzése kulturális összehasonlítás alapján

Az elemzés első fázisában az asszociációkat kultúra alapján vizsgáltuk meg. Azt feltételeztük, hogy találunk különbséget a többségi (nem-roma) és kisebbségi (roma) válaszadók asszociációiban, tehát az entikum független változóként szerepelt. Ehhez még társult a nem, hiszen az asszociációs feladat a nő és a férfi szóra kérdezett rá. Ezek alapján 4 csoportot alkottunk (nem-roma férfi, nem-roma nő, roma férfi, roma nő), és korrespondancia elemzéssel az Iramuteq programba megvizsgáltuk e 4 csoport asszociációit³. A korrespondancia analízis koordináta rendszerén szereplő szavakat táblázatba rendeztük a könnyebb átláthatóság kedvéért. Ezt az 1. Táblázat mutatja.

Asszociáció: Férfi				Asszociáció: Nő			
Nem-romák		Romák		Nem-romák		Romák	
Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
mind	reliable	lazy	clever	nice	beauty	strong	makeup
stubborn	polite	strong	persistence	pretty	warm	persistence	longhair
aggressive	humor	confident	work	caprice	clever	domestic	pregnancy
fidelity	brave	handsome	familymaintain	fidelity	sensitive	intelligent	
beard	handsome	breadwinner		love	marriage	wellgroom	
support	father	woodcut,		housewife	love	shop	
paterfamilias	partner	raisingchild		partner	home	clean	
protection	protection	repair		friendship	grandma	wash,	
career	love	potency		sex	housework	raisingchild	
sport	husband	care		boob	mother,		
	care				child, wife		
	child				clothes		
	cheat				fashion,		
	work				gossip		
	power				menstruation		
	football				givebirth		
	DIY				power,		
					protection,		
					equality		
					self		

1. Táblázat: Asszociációk összehasonlítása nemenként és kultúránként korrespondancia analízis alapján

Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.). Az adatok elemzésénél a szignifikancia határértéke p<0,05. Az adatok normális eloszlásának vizsgálata Kolmogorov-Smirnov teszttel történt. A felvett adatok etnikumok,

A kultúra alapú összehasonlítása az

3 Az kérdőív és az asszociációk magyarul lettek felvéve, ezt követően az asszociációkat angolra fordítottuk. Az Iramuteq program francia nyelvű. Helyesírási hibák előfordulhatnak, de az értelmezést nem nehezítik. (szerző)

asszociációknak 4 független kódoló segítségével került elemzésre. A kódolók egybehangzó elemzése a következő:

- A roma válaszadók átlagosan kevesebb szót asszociáltak, mint a nem-romák
- A roma válaszadók nem asszociáltak hobbit, míg a nem-roma válaszadók igen (sport, DIY, football).
- A nem-romáknál: több pszichológiai, absztrakt fogalom (support, protection, sensitive, warm...)
- A romáknál a család is feladatokban nyilvánul meg (raisingchild, clean), míg a nem-romáknál a család tartalmaz harmonikus szavakat (love, warm, home)
- A roma férfiaknak a család és a gyerek fontosabb, mint a nem-roma férfiaknak. A nem-roma férfiaknak pedig a karrier és a pozíció fontosabb, mint a roma férfiaknak.
 - A roma férfiak férfi reprezentációja tartalmazza: “raising children” és “care”, míg a nem-roma férfiak férfi reprezentációja olyan szavakat tartalmaz, mint a “support”, “paterfamilias”, “protection” és “career”. Ezek a szavak úgy gondolom a pozíciókhoz és a hatalomhoz köthetők.
- A nem-roma nők elmítettek néhány modern nemi szerep-felfogáshoz köthető szót saját nemükre vonatkozóan (power, equality, protection), a roma nők nem.

Bármifajta szociális reprezentáció, jelen esetben a nem reprezentációja, egyfajta kölcsönös kapcsolat meglétét tételezi fel az egyén és társadalom között. Az egyén pszichológiai folyamatai elválaszthatatlanok tudásának tartalmától, s ezek a tartalmak társadalmi kontextusban jönnek létre (Moscovici 1961; Jochelovich 1996 ; Wagner 2003). Ezek alapján nem hagyhatjuk figyelmen kívül a romák és nem-romák között létező szocio-ökonómiai, szociológiai és pszichológiai különbségeket, melyekben

leginkább a romák szenvednek hátrányt⁴. Nem csoda, hogy ezek a különbségek az asszociációkban is megmutatkoztak, pl.: romáknál nincs hobbi, és kevesebb absztrakt asszociáció van.

Ezért a következőkben megnézzük, hogy milyen demográfiai különbségek vannak a roma és nem roma válaszadók körében, illetve, hogy az MTPQ kérdőívben a nemi távolításra, azaz a sztereotipikus gondolkodásra milyen demográfiai faktorok hatnak.

Szociodemográfiai különbségek romák és nem-romák között

A kitöltők legmagasabb iskolai végzettség alapján 6 csoportba sorolhatók: 8 általános iskolai végzettség alatt (N=7), 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők (N=91), szakiskola (N=20), szakközépiskola (N=23), gimnázium (N=74), főiskola vagy egyetem (N=73). A nem-roma és roma kitöltők között a legmagasabb iskolai végzettség szerint különbség mutatkozott: a nem-roma kitöltők iskolai végzettsége szignifikánsan magasabb a romákhoz képest (U=5408,5; p<0,005).

A havonta rendelkezésre álló pénzt illetően a nem-roma személyek 36,2%-a százezer forintból, vagy az alatti pénzmennyiségből él; 46,1%-uk százezer és háromszázezer, vagy az feletti pénzüsszegekből gazdálkodik. A kitöltők 17,8%-a pedig nem volt hajlandó válaszolni erre a kérdésre. A romák 80,8%-a él havi százezer, vagy kevesebb pénzből; 17,6%-uk százezer és háromszázezer forint közötti, vagy az feletti pénzmennyiséggel gazdálkodik. A roma kitöltők 1,5%-a nem adott erre vonatkozóan választ. Mann-whitney elemzéssel a csoportokat összehasonlítva is megmutatkozik a különbség: a roma személyeknek kevesebb pénz áll rendelkezésére (U=4460,5; p<0,05).

4 Számos hazai és nemzetközi kutatás foglalkozik a témával, mely a romák szegregációját, életkörülményeit, és ezekből adódó életminőségi egyenlőtlenségeit vizsgálja Magyarországon. Például a Harvardi FXB Center (2014) a Magyarországi romák helyzetéről és a velük szembe lévő diszkriminációról, míg az ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont (2013) a Magyarországon lévő cigányellenességről értekezett. A romák területi szegregációjáról, munkaerőpiacról való kiszorulásáról és oktatási szegregáció a Margón Kívül tanulmánykötetében (2016) és a KSH Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014–2018-as összefoglalójában olvashatnak.

Az MTPQ egzisztenciális identitásfenyegetettség dimenziójában szintén szignifikáns a különbség a csoportok között ($U=8029$; $p<0,05$), amelyben a roma személyek pontszáma magasabb (medián=4,3; IQR=3,25; nem-romák: medián=4; IQR=2,833). Ezen különbségek alapján szinte egyértelműen következik a szubjektív megítélésű anyagi helyzetre vonatkozó eredmények közti különbség. A romák szignifikánsan rosszabbnak ítélték meg anyagi helyzetüket a nem-romákhoz képest ($U= 769,5$; $p<0,05$)

Ahogy láthattuk, a mi nem reprezentatív kutatásunk is mutatja, milyen egyenlőtlen életkörülményekkel, szocioökonómiai státusszal rendelkeznek a romák a nem-romákhoz képest. Azt gondolom, ilyen egyenlőtlen feltételek mellett

nem lehetséges összehasonlítást végezni két csoport között.

Figyelembe véve ugyanis a romák rosszabb életkörülményeit, Maslow (1954) szükséglethierarchiára alapozott motiváció-elmélete alapján feltételezhető, hogy azok a személyek, akiknek alapvető fiziológiai szükségleteik nincsenek kielégítve; ez esetben a mindennapi megélhetésért folyamatosan küzdeniük kell, olyannyira, hogy identitásukat egzisztenciálisan fenyegetve érzik, a megélhetésüket szolgáló teendőiknél, feladataiknál nehezen láthatnak tovább.

VÁLTOZÓK	Csoport_1	Csoport_2	Csoport_3	SIGN
NEM	Férfiak M=2,5 IQR=2,25	Nők M=2,25 IQR=1,75		U= 6475; p=0,000
MUNKA	Dolgozók M=2,0 IQR= 2,0	Munkanélküliek M= 2,5 IQR= 2,0		U=8544,0 ; p=0,011
ETNIKUM	Nem-romák M=2,25 IQR=1,688	Romák M=2,5 IQR=2,688		U= 8610; p=0,014
FIZETÉS	0-50.000 Ft M=2,5 IQR=2,56	100.000-200.000 Ft M=2,12 IQR=2,0	300.000 Ft felett M=1,62 IQR=1,43	Csoport_1-Csoport_2: U=1543; p=0,031 Csoport_1-Csoport_3: U=625,5; p=0,013
LAKÓHELY TÍPUS	Falu M=2,5 IQR=2,0	Város M=2,5 IQR=1,75	Főváros M=1,0 IQR=0,938	Csoport_1-Csoport_3: U=356,0; p= 0,00 Csoport_2-Csoport_3: U=443,5; p=0,00
ISKOLÁZOTTSÁG	8 általános M= 2,75 IQR= 1,5	Középiskola M= 2 IQR= 1,75	Egyetem M= 1,5 IQR=1,25	Csoport_1-Csoport_2: U= 2002; p= 0,000 Csoport_1-Csoport_3: U= 1465; p=0,000

2. Táblázat: A nemi távolításra ható demográfiai változók

A nem tradicionális (sztereotipikus) látásmódjára és a nemi identitás fenyegetettségre ható tényezők

A következőkben bemutatásra kerülnek azok a faktorok, demográfiai változók, melyek a nemi távolítás skálára illetve a nemi identitás fenyegetettség skálára hatottak.

Ahogy azt a táblázatból kiolvashatjuk, a következő faktorok hatnak a nem sztereotipikus érzelmzésére:

- A nem: a férfiak sztereotipikusabbak, mint a nők
- A munka: azok, akik dolgoznak, kevésbé sztereotipak, mint azok, akik nem

- Iskolai végzettség: A 8 általános végzettséggel rendelkezők sztereotíppabbak, mint a középiskolát és egyetemet végzettek

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy az, ami hathat arra, hogy kevésbé értelmezzük a nemet sztereotipikusan, és nem velünk született tulajdonság, mint a nemünk és az etnikai hovatartozásunk, az a: munka, iskolai végzettség, fizetés és lakóhely.

Fontos megjegyeznünk, hogy az etnikai különbséget a szerzők közvetett faktornak tekintik a nem sztereotipikus látásmódjára vonatkozóan, hiszen tudjuk, hogy az összes többi demográfiai tényezőben, melyek szignifikánsan hatnak a sztereotipikus gender-értelmezésre, a romák

VÁLTOZÓK	Csoport_1	Csoport_2	Csoport_3	SIGN
ISKOLÁZOTTSÁG	8 általános M=6,3 IQR=2,333	Egyetem M=5,3 IQR=3,083		U=2464,5;p=0,004
LAKÓHELY TÍPUS	Falu M=6,3 IQR=2,67	Város M=6,0 IQR=2,0	Főváros M=3,333 IQR=3,75	Csoport_1- Csoport_3: U=261,5 p= 0,00 Csoport_2- Csoport_3: U=248,5 p=0,00

3. Táblázat: A nemi identitás fenyegetettségre ható demográfiai tényezők

- Az etnikai hovatartozás: a romák valamivel sztereotíppabbak, mint a nem-romák
- A fizetés: a magasabb fizetéssel rendelkezők kevésbé sztereotipikusak, mint az alacsonyabb fizetéssel rendelkezők
- A lakhely: Itt szignifikáns különbséget a főváros, város és a faluban élők között találtunk, és láthatjuk, hogy akik a fővárosban élnek, azok kevésbé sztereotípebbek, mint azok, akik városban vagy faluban élnek

Magyarországon hátrányt szenvednek.

A 3. Táblázat és az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy a nemi identitás fenyegetettségre és lakóhely típusa hat, oly módon, hogy minél nagyobb városban él valaki, annál kevésbé érzi a nemi identitását fenyegetettnek, és ugyanez elmondható a magas iskolai végzettség összefüggésében is.

Asszociációk elemzése a nemi identitás fenyegetettség alapján

Ahogy azt láthattuk a statisztikai elemzésekből, a nemi identitás fenyegetettséget a lakhely és az iskolázottság befolyásolja, az etnikum/kultúra/származás nem. Azaz, ez egy kultúrán túli, vagy kultúrát nem érintő kérdéskör – már ami a roma és nem roma, a magyarországi kisebbség és többség esetét illeti. Természetesen nem feltételezzük, hogy más kontextusban, összehasonlításban is ugyanezt az eredményt kapnánk.

Ennek megfelelően a következőképpen futtattuk korrespondancia analízist: az MTPQ nemi identitás fenyegetettség skálán elért magas és alacsony ponszámmal rendelkezők magas nemi identitás fenyegetettség vagy alacsony nemi identitás fenyegetettség kódot kaptak – ez volt az egyik változónk. A másik a nem volt, a férfi és

alapuló összehasonlítását az asszociációknak szintén a 4 független kódoló segítségével került elemzésre. A kódolók egybehangzó elemzése a következőképpen alakult:

- Az alacsony nemi identitás fenyegetettséggel rendelkező férfiaknál egy igen tradicionális férfi-kép jelenik meg (“power”, “father”, “protection”)
- Az alacsony nemi identitás fenyegetettségű nőknél egy nagyon színes, diverz, család-fókuszú férfi reprezentációt láthatunk (említettek hobit – “DIY”, említettek tulajdonságokat– “confident”, “lazy”, és családi kapcsolatokat: “father”, “partner”, “family”, “woman”)
- A magas nemi identitás fenyegetettségű férfiak számos társadalmi elvárást említettek (például az alacsony nem id.feny.

Asszociáció: Férfi				Asszociáció: Nő			
Alacsony feny.		Magas feny.		Alacsony feny.		Magas Feny.	
Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
power	woman	strong	brave	housework	partner	sex	pretty
father	DIY	confident	money	fidelity	cook	family	clever
protection	confident	work	protector	care	family	mother	givebirth
	family	familymaintain	infidelity	cook	work	clean	menstruation
	lazy	family	fidelity	wife	strong	washclothes	washclothes
	father	brave	care	raisingchildren	housewife		wife
	partner	career	mind	work!	wellgroom		sensitive
			work		clothes		fidelity
			persistence				raisingchildren
			familymaintan				persistence
			raisingchildren				clean
			handsome				
			woodcut				
			strong				
			breadwinner				

4. Táblázat: Asszociációk összehasonlítása nemenként és nemi identitás fenyegetettség pontszám szerint korrespondancia analízis alapján

női asszociációknak megfelelően. Az így kapott eredményt szintén táblázatba rendeztük.

A nemi identitás fenyegetettség ponszámokon

nő társaiktól a: “family”, “confident”, emellett a: “brave”, “strong”, “career” és “work” szavakat, amik kapcsolatban állnak

- a család és a család fenntartásával)
- Amagasnemi identitású nőknek tradicionális férfi-képe van (aki “handsome”, aki rendelkezik “power”-rel és akinek van “money”-ja, a “work”-nek köszönhetően)
 - Az alacsony nemi identitás fenyegetettségű férfinek elég diverz nő reprezentációja van (említették a WORK szót, természetesen néhány igen sztereotipikus feladattal és szereppel, mint a “wife”, “cook”, “housework”)
 - Az alacsony nemi identitás fenyegetettségű nők említettek néhány abszolút modern szót a saját nemük reprezentációjára vonatkozóan (“work”, “strong”, “partner”)
 - A magas nemi identitás fenyegetettségű férfi válaszadóknál egy már-már misztikusan tradicionális nő-kép jelenik meg (sex, family, mother)
 - Végül a magas nemi identitás fenyegetettséggel bíró női válaszadók említettek néhány társadalmi elvárás (például az alacsony nem id. feny. férfiktól – “raising children”, “wife”, “fidelity”) és néhány társadalmi nyomást (“give birth”, “pretty”)

Összességében elmondható, hogy a férfi válaszadók valamivel sztereotipikusabbak a nemi szerepek felfogását illetően, mint a női válaszadók. Ebből adódik, hogy a férfiak azért élhetnek át nemi identitás fenyegetettséget, mert egyszerre jelenik meg elvárásként egyfajta tradicionális férfi-modell, ugyanakkor megfogalmazódik a nők részéről már egy partner alapú kapcsolat a két nem között, illetve egy sokkal aktívabb szerepvállalása a férfiaknak a családi szférában.

Az alacsony nemi identitás fenyegetettséggel rendelkező női válaszadók asszociációiban megfigyelhető egyfajta harmonikus összhang a tradicionális és modern nemi szerepek és feladatok között, míg a magas nemi identitás fenyegetettséggel rendelkező női válaszadók a

tradicionális szerepeltvárásoktól, és a különböző társadalmi nyomásoktól érzik magukat fenyegetve.

Összegzés és konklúzió

Kutatásunk kiindulási alapja, hogy a nemet, mint szociális reprezentációt, azaz társadalmi konstrukciót értelmezzük (Duveen, 1993; 2000), mely a társadalom tagjainak interakciója során nyeri el aktuális jelentését és értékét (Moscovici 1961; Jochelovich 1996 ; Wagner 2003).

Az elkészült kérdőívet egyfajta kulturális összehasonlító vizsgálatnak álcázva felvettük roma kisebbségi és nem-roma többségi válaszadókkal egyaránt. A két minta nő és férfi szóra adott asszociációit összehasonlítottuk, és a független elemzők mennyiségi és minőségi különbségeket fogalmaztak meg velük kapcsolatban (lásd: 1. Táblázat és az azt követő elemzés). Ugyanakkor a magyarországi cigányság helyzetére vonatkozóan - egyéb kutatásokkal egybehangzóan - saját mintánkon is megmutatkoztak signifikáns különbségek a romák és nem romák demográfiai faktorait, szociökonomiai státuszát illetően, melyben egyértelmű hátrányt szenvednek a roma válaszadók. Így nem feltételezhetjük, hogy a kultúra meghatározó faktorként, önmagában hat a nemi szerepekre és a sztereotipikus nem-értelmezésre, legalábbis ami a magyarországi cigányságot illeti, sokkal inkább az életkörülmények határozzák meg.

Ez az MTPQ nemi dimenziójában vizsgált nemi távolítás (azaz sztereotipikusabb, tradicionális nem-értelmezés) és a demográfiai tényezők kapcsolatát vizsgálva is láthattuk: a lakóhely, az iskolai végzettség, a munka és a fizetés mennyisége befolyásolja, mennyire gondolkodunk tradicionálisan vagy kevésbé tradicionálisan a nemekről.

A velünk született demográfiai tényezők közül az etnikai hovatartozás mellett a nem mutatott signifikáns kapcsolatot és ráhatást a nem tradicionális értelmezésére, a férfiak inkább mutatkoztak sztereotípnak a nemi szerepek kapcsán, mint a nők.

Ennek háttérében mást, nem az életkörülményeket és lehetőségeket gondoljuk, mint a cigányság esetében, hanem egy olyan kultúrákon átívelő, patriarchális ideológiai alapot, melyet a gyerekek szinte már születésük előtt, véglegesen pedig a szocializációjuk során tanulnak meg, és örökítenek tovább. Lehetséges, hogy a nők oktatásba és munkaerőpiacba való intenzív beáramlása (Andorka, 2003; Giddens, 2008; Koncz, 1987; Sullerot, 1971), és ennek a folyamatnak a nemiszerepekre gyakorolt hatása és következménye (Schadt-Pótó, 2014; Schadt, 2005; Pongrácz-Molnár, 2011; Brannen, 2003; Nagy, 2001), hogy a lányok szocializációjuk során sokkal több tradicionálisan férfi értéket és szerepet sajátítanak el⁵. Ezzel szemben fiúk számára a női értékek, szerepek, viselkedések a gyengeséget szimbolizálják, és szükségeszerű ezeknek a kizárása (O'Neil, 1981a, b).

Ezt követően megnéztük, milyen demográfiai faktorok hatnak a nemi identitás fenyegetettségére, és azt kaptuk, sem a nem, sem az etnikai hovatartozás, azaz a kultúra nem befolyásolja a nemi identitás fenyegetettség mértékét. Hogy pontosabb képet kapjunk, az asszociációs feladat segítségével megvizsgáltuk, hogy a magas, illetve alacsony nemi identitásfenyegetettséggel rendelkező női és férfi válaszadók mit asszociáltak a saját és a másik nemre vonatkozóan.

Az identitásfenyegetettséget Breakwell alapján (1986; 1993) úgy értelmeztük, mikor az identitás folyamatok, az *a*, asszimiláció, *b*, alkalmazkodás, *c*, értékelés, valamilyen okból kifolyólag nem tudnak alkalmazkodni az identitás vezérelveihez, mint a *a*, kontinuitás, *b*, egyediség, *c*, énhatékonyság, *d*, önbecsülés. Mivel asszociációkat vettünk fel, és nem mélyinterjúk segítségével nyertük az adatokat, a külső fenyegetésekre kaptunk válaszokat, melyek lehetnek:

1. Változások a társadalmi kontextusban.
 - a. Például: kötelezettségből megváltozott szerepvállalás
 - b. Vagy: az elfoglalt szerep társadalmi újraértékelése során olyan identitásváltozást követel, amely ellentmond egy vagy több alapelvnek.
2. Illetve: ha a társadalomban egy uralkodó szociális reprezentáció egy egyént vagy csoportot olyan tartalmakkal és értékekkel ruház fel, mellyel az egyén vagy csoport képtelen azonosulni.

Azt találtuk, hogy a férfiak esetében nemi identitás fenyegetettségére adhat okot, hogy a tradicionális férfi szerepek és elemek mellett megjelenik egyfajta elvárás a családi életben való aktív szerepvállalással, és a nőket partnerként való kezeléssel. Ez pedig a szocializáció során elutasított vagy nem megtanult szerepek és értéket kéri számon, mely gyakran szerepzavart és ellentmondásos helyzeteket eredményezhet.

Női válaszadóink esetében a nemi identitás fenyegetettséget épp ellenkezőleg, a tradicionális társadalmi elvárások és szerepek eredményezhetik, vagyis a társadalomban uralkodó és markánsan közvetített női nemi szereppel való azonosulás képtelensége, vagy annak megtagadása: házasodni, szülni, csinosnak, lenni. Ezek relevanciája a munkavállalás, a kétkeresős családmodell, és a továbbtanulás következtében szintén változáson megy keresztül.

Irodalomjegyzék

Andorka Rudolf (2003): Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest

Brannen, J. 2003: Changing family and generational patterns: a comparative assesment of fatherhood. In: Chisholm, L. – A. de Lillo – C. Leccardi – R. Richter eds.: Family forms and the young generation in Europe. Ein Tagungsband der europäischen Beobachtungsstelle zur sozialen Situation, Demographie und Familie am ÖIF. ÖIF–

⁵ Duveen (2000) tanulmányában olvasható egy kísérlet, mely iskolás korú lány és fiú gyerekek játékpreferenciáját vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy mindkét nem többnyire a nemével kongruens játékot választ, de a lányok több inkongruens játékot választotának a fiúkhoz képest.

Materialsammlung Heft 16. pp. 23–36.

Breakwell G.M. (1986): Coping with threatened identities. Methuen, London

Breakwell G.M. (1993): Social representations and social identity. In: Papers on Social Representation. Vol. 2, No. 3, 198-217

Duveen G. (1993) The development of social representations of gender In. Papers on Social Representations Vol. 2 (3), 1-177

Duveen, G. (2000). Representations, Identities, resistance. In K. Deaux and G. Philogene (Eds.), Social Representations: Introductions and Explorations. Oxford: Blackwell.

François-Xavier Bagnoud Center for Health and Human Rights (2014): *Accelerating Patterns of Anti-Roma Violence in Hungary*, Harvard School of Public Health and Harvard University, Boston

Geambasu Réka (2003): A kolozsvári roma elit kialakulásának folyamata. In: Erdélyi társadalom, 4: 67–85.

Giddens, Anthony (2008): Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest

Jovchelovitch, S. (1996): ‘In defense of representations’. Journal for the Theory of Social Behaviour, 26, 2, 121–135.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1996.tb00525.x>

Koncz Katalin (1987): Nők a munkaerőpiacon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

KSH: Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014-2018.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohely/munkerohely17.pdf> utolsó letöltés: 2019.03.05.

Margón Kívül (2016): Margón Kívül – magyar ifjúságkutatás 2016, szerk.: Nagy Ádám, Excenter Kutatóközpont

Maslow, A.H. (1954). *Motivation and personality*.(3rd ed.) New York, Longman.

Moscovici, S. (1961): *La psychoanalyse, son image et son public*. Presses Universitaires de France, Paris.

O’Neil, J. M. (1981, b): Patterns of gender role

conflict and strain: The fear of femininity in men’s lives. The Personal and Guidance Journal, 60, 203-210.

<https://doi.org/10.1002/j.2164-4918.1981.tb00282.x>

O’Neil, J.M. (1981, a):: Male sex-role conflicts, sexism, and masculinity: Psychological implications for men, women and the counseling psychologist. The Counseling Psychologist, 9, 61-80

<https://doi.org/10.1177/001100008100900213>

Pongrácz–S. Molnár: (2011) Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása In Nagy Ildikó - Pongrácz Tibomé (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011. TÁRKI, Budapest, 192-206.

Ratinaud, P. (2009). IRAMUTEQ: Interface de R pour les Analyses Multidimensionnelles de Textes et de Questionnaires (Computer software).

<http://www.iramuteq.org>

Safaa, L., Housni, K.E. and Bédard, F. (2017) Authenticity and tourism: what Tripadvisor reviews reveal about authentic travel to Marrakech. In: Schegg, R., Stangl, B. (Eds). *Information and Communication Technologies in Tourism*. Springer, Cham. pp. 595-606.

https://doi.org/10.1007/978-3-319-51168-9_43

Schadt Györgyné (2005): A “házi tücsöktől” a dolgozó nőig - az individualizációs folyamatok hatása a családi szerepekre. In: Palasik M, Sipos Balázs (szerk.) Házastárs? Munkatárs? Vetélytárs?: a női szerepek változása a 20. századi Magyarországon. Napvilág Kiadó, Budapest pp. 156-168.

Schadt Mária, Pótó Zsuzsanna (2014): A strukturális változások hatása a nők társadalmi szerepeire és a családszerkezet átalakulására. In: Spéder Zsolt (szerk.) A család vonzásában: Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, pp. 217-244.

Schaefer, Richard T. (1998): Racial and Ethnic Groups. USA: Longman

Siegler, A., Bigazzi, S., Serdült, S. Bokrétás, I., Takács, B. (2017) Measuring prejudice with a focus on identity threat (poszter) Annual Scientific

Meeting of the International Society of Political Psychology (ISPP). 2017. június 29- július 2. Edinburgh

Sullerot, Evelyn: A női munka története és szociológiája Gondolat, Budapest 1971.

Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont (2013): Digitális Konfliktus Adatbázis, *Cigányellenesség, ma a cigányokról alkotott kép*, http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=367:ciganyellenesseg-ma-a-ciganyokrol-alkotott-kep-a-mai-magyarorszagon&catid=44:rasszizmus&Itemid=216 (utolsó letöltés: 2019.03.05.)

Wagner Wolfgang – László János (2003): History, identity and social representations as theoretical perspectives in a societal psychology. In: László János – Wagner Wolfgang (szerk): Theories and controversies in societal psychology. Új Mandátum, Budapest. 7-12.